

EL LLIBRE DE LA SETMANA

Baruch Spinoza i Alfred Rosenberg, cara a cara

PERFIL

PSIQUIATRE I PSICOTERAPEUTA, IRVIN D. YALOM (WASHINGTON, 1931) NO VA COMENÇAR A PUBLICAR FICCIÓ FINS AL 1992, AMB UNA NOVEL·LA SOBRE NIETZSCHE. LA SEVA ÚLTIMA OBRA DE FICCIÓ S'APROXIMA A SPINOZA I ROSENBERG

PERE ANTONI PONS

El problema de Spinoza és la novel·la més recent d'Irvin D. Yalom. Usant tot el seu bagatge professional, ha confeït una ficció empeltada d'assaig filosòfic, d'especulació històrica i d'estudi mèdic. Partint d'una estructura senzilla però eficaç, clarament especular, proposa dos plans narratius protagonitzats per dos homes d'idees i caràcter completament oposats: el pensador jueu Baruch Spinoza, un dels pares del racionalisme humanista, que va viure a l'Holanda del segle XVII i que va propugnar la tolerància, la justícia i la llibertat, i el nazi Alfred Rosenberg, impulsor i propagador de teories racials malèfiques, mentor intel·lectual de Hitler i un dels ideòlegs de l'Holocaust. Yalom explora

els contrastos –els paral·lelismes antagònics– que hi ha entre els seus dos protagonistes. Com Spinoza desafia les autoritats rabíniques tot llegint críticament la Bíblia i com Rosenberg s'empassa amb fervor ofuscat els deliris racistes de Houston Stewart Chamberlain. Com Spinoza, respectat i estimat, surt d'una comunitat (la dels jueus holandesos d'origen portuguès) “perquè el que compta és la bona consciència i no la mala reputació” i com Rosenberg, un marginat amb una baixa autoestima patològica, només és acceptat per una comunitat (la dels nazis) quan dirigeix les atrocitats més demencials. Com tots dos rebutgen igual “l'estafa religiosa” però, en el cas del filòsof, el refús dona com a resultat un pensament que anticipa la democràcia laica mentre que, en el cas del nazi, dona com a resultat un neopaganisme immoral, totalitari i exterminador...

Tanmateix, la novel·la no es limita a resseguir dues peripècies enfrontades, una positivament exemplar i l'altra miserablement repugnant. Aprofitant amb destresa les correspondències i els estranys jocs de miralls de què sol està feta la història, Yalom mostra l'anvers i el revers de la condició humana, però també els mescla o els matisa tot establint comparacions provocadores i plantejant qüestions molt incòmodes. Sobre el fanatisme, per exemple. ¿Quina diferència hi ha, en el fons del fons, entre el sectarisme de la comunitat jueva que va excomunicar Spinoza perquè contaminava els cors i les ments dels altres fidels i el sectarisme nazi que va perseguir i matar els jueus perquè contaminaven la puresa de sang de la nació germànica? I també: ¿què separa el rabí que predica que els jueus són el poble elegit i el nazi convençut de la

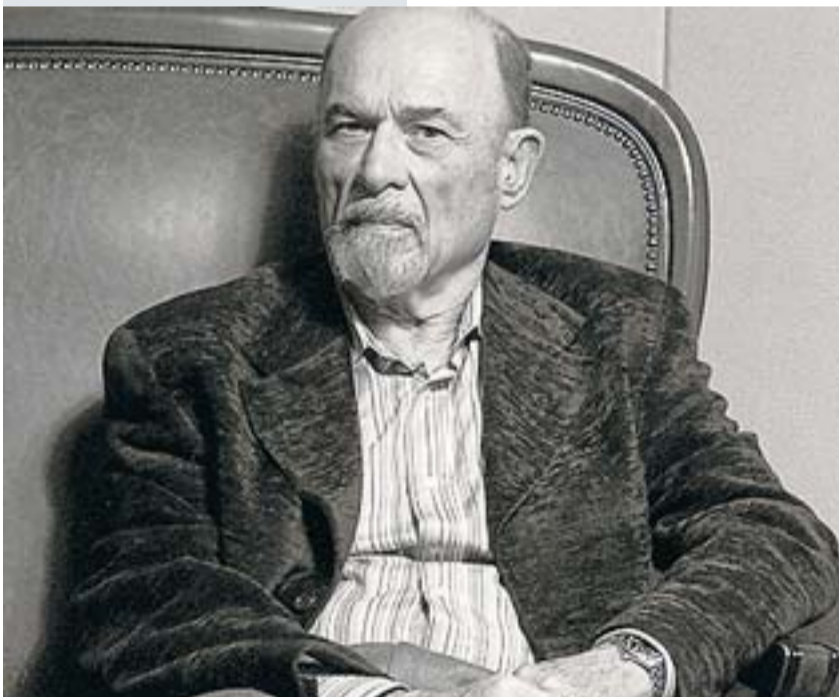
EL PROBLEMA DE SPINOZA
IRVIN D. YALOM
EDICIONS DE 1984/
DESTINO
TRAD. CARLES MIRÓ
458 PÀG./19,50 €

superioritat de la raça ària? Són preguntes delicadíssimes. I inconcebibles, no cal dir-ho, en l'obra d'un autor gentil.

El nucli narratiu de la novel·la és l'interès de Rosenberg per l'obra i la figura de Spinoza, il·l'obsessió per resoldre “el problema” referit al títol: ¿com pot ser que un jueu sigui “savi i valent” i que tants genis alemanys universals (entre ells, Goethe) hagin admirat tant “les idees d'un membre d'una raça inferior”? No tenim cap prova de la passió de Rosenberg per Spinoza. Però igual que tantes altres qüestions, escenes i personatges inventats que apareixen al llibre, Yalom té el mèrit de presentar una versió de la història que, si bé no és verídica, sí que és veraç o almenys plausible.

El problema de Spinoza és una novel·la d'idees molt notable. La majoria de les escenes consisteixen en llargs i densos diàlegs de naturalesa moral i filosòfica, però no és gens abstrusa. Al contrari: tot és àgil i s'ona natural. Es nota que Yalom no vol que el lector es perdi mentre ell psicoanalitza meticulosament els dos protagonistes. Aquest caràcter de sessió psicoterapèutica és un dels atractius. També és, però, el que impedeix que sigui excel·lent. Fidel a la concepció spinoziana de la naturalesa com una immensa xarxa de causes i d'efectes, funciona com un trencaclosques molt lògic i precís. Pel meu gust, massa. Hi ha passatges en què la intel·ligència penetrant es confon amb l'astúcia merament mecànica. Li falta aquella base de misteri, aquella llum que paradoxalment només aporten les zones d'ombra dels fets no del tot comprensibles. És, en tot cas, una lectura molt profitosa, molt estimulante. La traducció de Carles Miró s'intueix d'allò més solvent. ♦♦

'EL PROBLEMA DE SPINOZA' ÉS UNA NOVEL·LA D'IDEES MOLT NOTABLE, AMB LLARGS I DENSOS DIÀLEGS DE NATURALESA MORAL I FILOSÒFICA, PERÒ GENS ABSTRUSA

WIKIPEDIA

EL SECRET DE ...

Gerard Guix

El prolífic escriptor Gerard Guix –autor de novel·la, dramàturgia, guió, relat breu– va enllestir l'any 2006 un text de ciència-ficció per a teatre que va rebre el premi de la Fundació Teatre Romea. Consistia en la posada en escena de l'obra durant el festival Grec del 2007. Aquella obra, *El cementiri*, no es va estrenar tal com l'autor la va concebre. Sis anys més tard, la tardor vinent, l'editorial Columna publicarà *El cementiri* com a novel·la. Què va passar amb l'original? Les tribulacions del treball de Guix van començar quan, segons l'autor, el director artístic del Romea, el consagrat Calixto Bieito, va decidir que posaria música a una obra que no havia de ser representada amb cap mena de música, segons havia deixat ben clar i per escrit Guix. Bieito va persistir i *El cementiri* es va estrenar amb el títol *Gènesi 3.0*. “Em va proposar convertir l'obra en un musical experimental. A partir d'aquí els despropòsits es van anar sumant fins que el juny del 2007 es va estrenar rebatejada, i tenia molt poc a veure amb el que havia escrit”, admet Guix.

Encara avui, a la web del Teatre Romea es pot donar un cop d'ull a la fitxa de *Gènesi 3.0*, temporada 2006-2007: “En un futur no gaire llunyà, estarà prohibit enterrar els nostres éssers estimats per falta d'espai a la Terra”, diu la primera frase de la sinopsi. Guix explica que les modificacions van anar molt més enllà de la música. Dels dos únics protagonistes d'*El cementiri*, *Gènesi 3.0* passa a tenir-ne tres. A Guix van demanar-li que modifiqués el final del seu escrit per afegir-hi una altra actriu. L'obra original es desenvolupa en

un cementiri però, per a l'obra del Romea, en comptes de cementiri hi ha una piscina. L'escriptor troba surrealistes canvis com quan la protagonista vol enterrar la seva mare. El diàleg i l'escenari són diametralment diferents del que ell volia reproduir: “–Disculpi, podria enterrar la meua mare aquí? –No. –Per què no? –Perquè això és una piscina”. “Durant molts anys m'he sentit culpable d'haver acceptat una sèrie de canvis que ara veig clar que anaven en contra del text original, el que havia guanyat el premi”, afirma avui Guix. ♦♦

CRISTIAN SEGURA

L'OBRA 'EL CEMENTIRI' ES VA CONVERTIR, EN MANS DE BIEITO, EN UN MUSICAL EXPERIMENTAL